

OMLADINA

GLASILO NARODNO-RADIKALNEGA DIJAŠTVA

— ar: ČEŠKO DIJAŠTVO □ VLAD. DVORNIKOVIČ: SILVIJE
STR. KRANJČEVIČ KAO PJESNIK I FILOZOF □ PROFESOR
DR. BŘETISLAV FOUSTKA: ABSTINENCA KOT KULTURNI
PROBLEM (DALJE) □ SLOVENSKO VSEUČILIŠKO VPRAŠANJE
□ SLOVENSKO DIJAŠTVO □ VESTNIK ZA LJUDSKO IZ-
□ □ OBRAZBO □ RAZNO □ PRILOGA □ □

□ PONATIS DOVOLJEN LE Z NAVEDBO VIRIA □

IZHAJA VSAK MESEC □ STANE LETNE 4 KRONE; ZA DIJAKE 2 KRONI;
POSAMEZNA ŠTEVILKA 40 VIN. □ □ DOPISI NAJ SE BLAGOVOLE
POŠILJATI UREDNIŠTVU NAJKASNEJE DO 20. VSAKEGA MESECA V
LJUBLJANO NA BREG ST. 12 □ LE FRANKOVANA PISMA SE SPREJE-
MAJO □ UPRAVNIŠTVO JE V TISKARNI J. BLASNIKA NASLEDNIKOV
V LJUBLJANI, BREG ŠT. 12 □ □ REKLAMACIJE SO POŠTNINE PROSTE,
ČE IMAJO NA NASLOVNI STRANI PRISTAVEK „REKLAMACIJA“ IN ČE
SO ODPRTE □ □ ZARADI REDNEGA POŠILJANJA JE NATANKO NA-
ZNANITI NASLOV IN BIVALIŠČE TER VSAKO IZPREMEMBO BIVALIŠČA
□ □ OBLAŠTEM ODGOVOREN MIHAEL ROŽANEC □ IZDAJA EKSE-
KUTIVA NARODNO-RADIKALNEGA DIJAŠTVA □ TISK J. BLASNIKA
□ □ NASLEDNIKOV □ □

ŠTEV. 2. LJUBLJANA, MAJ LETO VI.

1909

RAZNO.

Znanstvena knjižnica „Omladine.“ Izšel je 5. snopič Drtinovega dela: Miselni razvoj evropskega človeštva. S tem snopičem stopa pisatelj v novi vek. S kritičnega stališča obdeluje filozofske sisteme, našteva vsa mnogovrstna odkritja na različnih poljih človeške znanosti ter razglablja, koliko so vplivale novoveške pridobitve na duševni razvoj evropskih narodov. Naj navedemo nekatere naslove posameznih poglavij: Ločitev filozofije od teologije, filozofije in strokovnih ved; Mistika; Astrologija, magija, alkemija, tavnaturgija; Kopernik; Tycho de Brahe; Odkritja v fiziki, kemiji, biologiji itd. Že sami ti naslovi nam pričajo, kako temeljito obdelava prof. Drtina vse faktorje, ki so v novem veku pripomogli k napredku človeškega duha. Naj bi ne bilo slovenskega inteligenta, ki ne bi čital te knjige! Priporočamo pa zlasti tovarišem srednješolcem, da si z njo poglobijo in utrdijo svoj svetovni nazor. „Miselni razvoj evropskega človeštva“ se naroča pri upravnistvu „Omladine“, Ljubljana, Breg št. 12.

Glavna seja eksekutive nar. rad. dijaštva se je vršila dne 5., 6. in 7. aprila v Ljubljani. Obravnavalo se je o celi vrsti važnih vprašanj, pred vsem pa o našem stališču do politike, s posebnim ozirom na korak ljubljanskih starešin. Eksekutiva je sklenila tozadevno izjavo, katero je priobčila „Omladina“ že pretekli mesec. — Na narodni radikalni shod, ki se vrši pod imenom sestaneke nar. rad. dijaštva v dneh 16. in 17. septembra t. l. v Ljubljani, povabimo napredno hrvatsko in srbsko dijaštvo kot goste. Določil se je konečni program za shod. S shodom bo zvezana proslava 40 letnice „Slovenije“. Natančni vsposed objavimo pravočasno. — Glede „Omladine“ se je sklenilo, da se vpoštevava večkrat izraženo željo, da izhajaj Omladina v bodoče 11 krat na leto in sicer tako, da izpade avgustova številka, zato pa izide v juliju dvojna. S tem je tudi olajšano upravniško poslovanje, katero pride radi počitniških naslovov navadno v nered. — Pregledali so se tudi računi naših podjetij in pri tem konstatiralo, da bi vsa Omladinska podjetja (Omladina, Znanstv. knjižnica in Almanah) lahko izborno vspevali, če bi vsi naročniki plačevali redno svojo naročnino. Prosimo torej vse naročnike, da izpolnijo svojo dolžnost! — Poleg tega je eksekutiva rešila še celo vrsto drugih, predvsem administrativnih zadev.

IZOBRAŽEVALNO DELO V „ADRIJI“. Na dan 24. marca je napovedala „Adrija“ programatičen večer, na katerem se je med drugim mislilo govoriti tudi o jugoslovanskem vprašanju, razume se, da zgolj s kulturnega in gospodarskega stališča. Pa slavna c. kr. policija je za tem takoj slutila velepolitično in veleizdajalsko akcijo in je zborovanje prepovedala. Policijski komisar pa je zraven tega imel še nalog, tudi eventuelno zaupno zborovanje, če treba z najostrejšimi sredstvi preprečiti. No, pa to pri nas v Avstriji ni nič nenavadnega. Na to se je zborovanje priredilo po § 2. dne 17. marca v restavraciji „M. Čížků“ s sledečimi referati: fil. Fr. Šlibar: „Razvoj in glavne programne točke nar. rad. struje“, prav. L. Brunčko: „Narodni in socialni moment v našem gibanju“, prav. Alb. Kramer: „Razmerje nar. rad. struje napram politiki“, prav. H. Weigl: „O jugoslovanskem vprašanju.“ Udeležilo se je zborovanja lepo število slovenskih dijakov, zastopano je bilo po odposlancih tudi češko, hrvatsko in srbsko dijaštvo in se je vnela pri vsaki točki prav živahna debata.

Kongres avstrijskih srednješolskih profesorskih društev se je vršil začetkom aprila na Dunaju. Slovensko profesorsko društvo sta zastopala predsednik dr. Žmavc in tajnik dr. Ilešič.

Izmed sklepov naj omenjamo sledeče: Podpredsedniki v deželnih šolskih svetih naj bodo le akademično izobraženi šolniki. Zastopniki profesorjev v

— ar :

ČEŠKO DIJAŠTVO.

Znaraščanjem in poglobljanjem češkega narodnega življenja raste in se pogloblja obenem tudi življenje inteligentnega naraščaja, češkega dijaštva, ki sicer tekom časa vsled rastoče izobrazbe in narodnopolitične zavednosti srednjih slojev češkega naroda vedno bolj izgublja svoj prejšnji buditeljski pomen, ki je v vedno manjši meri nositelj političnega in kulturnega revizionizma, kakor je bilo to za naprednega gibanja („pokrokové hnati“) v letih osemdesetih, ki pa se tudi v teh spremenjenih razmerah zanima in bavi s perečimi in aktualnimi vprašanji in razumeva svojo pozicijo.

V letih osemdesetih in devetdesetih je stal češki dijak vedno v prvih vrstah pri vsakem narodnem pokretu ter bil najgorečnejši in najvnetejši nositelj in propagator novih idej, širitelj prosvete in vsega onega, kar je smatral za potrebno v obrambo narodnih pravic. Tedaj so bile razmere take kot so po priliki sedaj pri nas, kulturna in politična sredstva na nizki stopinji, nedostatek inteligence velik.

Danes po različnih fazah političnega, kulturnega in gospodarskega razvoja češkega naroda, ko je dosegla češka kultura tako visoko stopinjo, ima funkcija češkega dijaštva in njegovo življenje popolnoma drug pravec kot za dob narodnega prerajenja in nacionalnega-romanticizma. Vedno bolj se približuje s svojim delom in mišljenjem učeni inteligenci zapadnih narodov, zato je tudi njegov delokrog in njegovo delovanje zavzelo popolnoma drugo smer, giblje se na širšem polju in je razdeljeno na specialne stroke dela. Posvečuje se bolj znanstvenemu študiju in pripravi za praktično življenje.

Danes je češki dijak po večini odločilen faktor samo v svojem miljeju, javno ne odločuje ne njegovo življenje, ne nazori, ne delo in si ni več mogoče misliti, da bi kaka dijaška skupina mogla imeti še kaj vpliva na češko javno življenje. To je tudi popolnoma naravno. Poleg specialno čeških razmer imamo na Češkem že precej ostre socialne in kulturne politike. Ta dva momenta odločujeta. Institucije in socialne ter izobraževalne organizacije, ki jih vodijo centralni organi, pri katerih imajo glavno besedo stranke ali pa gotovi kulturni in socialni delavci, so odvzele češkemu dijaštvu zadnjo možnost, da vplivno sodeluje in soodločuje v javnosti.

Razmere na Češkem so se torej tako spremenile, da češko dijaštvo ne more več biti faktor, ki bi, tudi po svojem številu (okoli 6000), posegal v javno življenje in odločeval.

Glavne skupine, v katere se deli češko dijaštvo, datirajo še iz za „pokrokového hnutí“. Kar je prišlo pozneje, je bilo le podrobnejše izpopol-

njenje, poglobljenje in ustaljenje, ali pa kriza. K tem glavnim skupinam češkega dijaštva so pristopile v poslednjih treh letih nekatere skupine popolnoma političnega značaja (študentska organizacija mladočeške, agrarne, narodnosocialne itd. stranke), katere je poklicala v življenje večinoma zadnja volilna kampanja za državni zbor, ko so valovi političnega življenja in strankarskega boja ter razkovanosti dosegli v češkem narodu vrhunec.

Tako so nastale v kratkem kar druga za drugo politične organizacije češkega dijaštva pri vsaki stranki in vrhunec tega stadija je nastanek dijaške organizacije pri češki ljudski napredni stranki (realisti).

Ta rastoča diferenciacija češkega dijaštva po političnih strankah, ki je odmev češkega političnega življenja, ima za posledico propadanje politično neodvisnih akadem. društev, ker se dijaško delo, ki se je dosedaj koncentriralo v njih, stavi vedno bolj v službo političnih strank.

Letošnje leto je nastopilo češko dijaštvo politično že popolnoma razvrščeno, in ta okolnost je predvsem določala smer dijaškemu delu v minulem tečaju. Večina letošnjih shodov in predavanj je imela več ali manj agitacijski značaj. Posamezne politične dijaške organizacije so tekmovala med seboj v pridobivanju pristašev, zlasti realistovska, agrarna, mladočeška in državno-pravno-napredna. Obenem stremijo vse, zagotoviti si kolikor mogoče vpliv na srednje šole z izdajanjem časopisov, koledarjev in agitacijskih brošur, ali pa vsaj s „studentskimi hlídkami“ v strankinem časopisju. Tudi klerikalci so si ustanovili letos svojo „Studentsko hlídko“, da pomnože svoje precej redke vrste.

Dodati moram še, da je socialno-demokratični „Studentský Sborník“ prenehal in da je realistovske „Studentske Revue“ izšla le prva številka; vedno se držita še „Časopis Pokrokového Studentstva“ in „Studentský Obzor menšinový.“

Ne da se z gotovostjo reči, ali bo to stanje v češkem dijaštvu trajno. Gotovo je le, da so mu današnje razmere v češkem narodu zelo naklonjene. Češki politični razvoj je dosegel na stopinjo, na kateri je postanek novih ideologičnih strank skoro popolnoma izključen, ker je politična diferenciacija češkega naroda izvršena do najmanjših podrobnosti. Zato je dijaštvo postalo biti zarodek novih političnih tvorb. Prilagajo se nujno obstoječim strankam in te zopet kažejo za dijaštvo veliko večje zanimanje nego preje, ko so v njem videle vedno nekaj tujega, kar se postavi enkrat proti njim. Gotovo pa je tudi, da prinese nadaljnji politični razvoj na Češkem zblizanje raznih naprednih strank, predvsem mladočeške, realistovske in mogoče tudi državno-pravno-napredne. K temu prispeva v veliki meri tudi „Svaz češkoslovanskeho studentstva“, ki je skoro izključno dijaško-stanovska organizacija in kjer sodelujejo vse napredne dijaške frakcije, kar gotovo pospešuje medsebojno toleranco in blaži strankarska nasprotja.

Delovanje „Svaza“ je bilo letos večinoma manj intenzivno. K zunanjim nastopom letos ni bilo toliko prilike kakor na pr. lani za stavke v Wahr-mundovi aferi. Tudi notranji strankarski boji prejšnjih let so letos potihnili,

vsled česar tudi med dijaštvom samim ni bilo za „Svaz“ toliko zanimanje kot prejšnja leta.

Zanimanje med češko javnostjo je vzbudil „Svaz“ s svojimi manifestacijami v prilog drugi češki ter slovenski in ukrajinski univerzi in z povabivijo francoskega dijaštva k slavnosti kutnogorskega dekreta.

Manifestacije za drugo češko univerzo so seveda izpadle bolj demonstrativno, ker njih glavni namen ni bilo manifestačno zborovanje, ampak manifestačni sprevodi po ulicah, ki so imeli biti nekaka protiutež proti burševskim bumlom.

Mnogo hude krvi med akadem. senatom in „Svazom“ je povzročilo polaganje temeljnega kamna za novo češko univerzitetno poslopje dne 1. dec. Dijaštvo je nepričakovano odreklo svojo udeležbo pri slavnosti, zato ker vlada tako po mačehovsko postopa s češko univerzo, medtem ko nemško protežira, in ker se sploh ne ve, kdaj se bode novo poslopje postavilo in ali se bode sploh postavilo.

V zadnjem času so razmere med senatom in „Svazom“ zopet napete, ko je rektor razpustil zborovanje, ki ga je sklical „Svaz“, da se ožigosa zapostavljanje češke univerze od strani vlade in protežiranje nemške, ker je eden govornik grajal postopanje rektorja nemške univerze.

S svojo manjšinjsko komisijo se je „Svaz“ udeležil dela v korist stavke čeških šolskih otrok na češkem severu. Posebna komisija je priredila „Bilkovo razstavo“ v Pragi in s pomočjo krajinskih društev v raznih drugih mestih po celem Českem ter izdala Bilkovo „Cesto“ v korist dijaškega spomenika „mládi“ (mladost). Štipendijska komisija je zbrala obsežen material, tičoč se krivičnega razdeljevanja štipendij, ter ga izročila „Narodnemu svetu“. S pomočjo arhivalne komisije se je osnoval dijaški arhiv pri češkem dež. muzeju. „Svaz“ namerava tudi izdajati „Stud. Věstnik“, ki se bo bavil z dijaškimi stanovskimi vprašanji.

Slovanska komisija „Svaza“ in slovanski dijaški sekretariat nista izpolnila nad, ki so se stavile vanje, deloma ker med široko dijaško maso za to ni pravega zanimanja, deloma vsled slabih finančnih razmer, vsled česar n. pr. ne more iziti k tisku pripravljeni protokol lanskega shoda. Lepo so se obnesli le kurzi slovanskih jezikov in pa informativna predavanja.

O raznih strokovnih društvih omenjam le, da so vzorna, kar se krajinskih tiče, delujejo nekatere prav uspešno z ustanavljanjem knjižnic in prirejanjem predavanj; jugočeška krajinska društva so si skupno ustanovila narodno-gospodarski sekretariat, čegar naloga je sodelovati pri povzdigi gospodarsko zanemarjenega češkega juga.

Kakor vidimo iz tega kratkega pregleda, se delo češkega dijaštva vedno bolj pogloblja. Na mesto nekdanjega kompaktnega in bolj zunanjega nastopanja stopa čimdalje bolj intenzivno podrobno delo, delo na kulturnem političnem in po okolnostih tudi gospodarskem polju.

VLAD. DVORNIKović:

SILVIJE STRAHIMIR KRANJČEVIĆ, KAO PJESNIK I FILOZOF.

Sva je hrvatska javnost u zadnje vrijeme stajala pod neposrednim, snažnim dojmom smrti ovoga pjesnika, najizrazitijega predstavnika nove kulturne evolucije hrvatske. Tek povodom njegove nedavne smrti zastalo se je bilo malo i odkrenulo od sveopće političke borbe i stagnacije literarne, te se pokojniku obratilo pažnje, baran toliko, da se uzmagne dostojno se s njime rasti, kad već i onako temeljit studij i ocjena njegovog značenja ostaje za kasnije periode na pridržana.

I doista je imela cijela ta prigodna literatura o njemu samo neki provizorni karakter. Kranjčević je takova pojava, koja će se tek iza nekog vremena, nakon neke smirenosti, potpuno i dostojno ocjeniti moći. Istom, kad je već zamrla i zadnja zanosna riječ nadgrobno slova i utišali se prvi, momentani utisci, liće moguće kritičkim pogledom toj pojavi pristopiti. I ovde bi se imao da poda neki pokušaj tome, bez ikakove panegiričke primjese, ujevši Kranjčevića doduše, kao tek jedva uminulu, i historijski već zaokruženu pojavu, ali za to ipak najnoviju, savremenu i akutnu.

Silvije Strahimir Kranjčević potomak senjskih uskoka, rođen je Senju na hrvatskom primorju 17. veljače 1865. Tu je svršio i gimnaziju, našto se, vanjskim utjecajima i nipošto slobodnom odlukom, morao uputiti na teologiju u Rimu. No u tom „Germanicum-u“, gdje su ga smjestili nije mogao dalje od osam mjeseci izdržati, — budući Kranjčević morao je sve te ograde razbiti i tako ga nalazimo već god. 1884 u Zagrebu, a sve po preporuci velikog vladike Štrosmajera, koji ga je i bio oslobodio „Germanicuma“. Svršivši učiteljsku školu, uputi se na službovanje u Bosnu, gdje se je već počela buditi hrvatska svijest. Tu je radio i ostao sve do svoje nedavne smrti. Objeden, da je propagirao hrvatstvo, premještal ga je bosanska vlada iz mjesta u mjesto, dok nije na koncu ostao stalno u Sarajevu. Kranjčević je diljelio sudbinu većine hrvatskih književnika; umro je rano, u najlepšoj muževnoj dobi, safrt fizičkim bolovima i ogorčen svojom sićušnom savremenošću. Pretrpivši ponovne operacije, lebdio je dugo među životom i smrću, napatio se najužasnijih bolova, ali mu duševna energija ostade do zadnjega časa sveža. Kranjčević je bio pun životne snage, to ga je i podržavalo toliko godina u njegovoj teškoj bolesti. Ispijen i posve klouno umro je u Sarajevu 29. listopada 1908., gdje je i bio dostojan sprevod. A hrvatski narod može se punim pravom potužiti na svoju nesrdnu kob, koja mu ponajbolje sinove njegove u naponu stvaralačke energije dimlje.

Što se tiče produkata Kranjčevićevog genija, to se mora u prvom redu naglasiti, da je on bio izrazito pjesnik; nevezanog govora nije nikada upotrebljavao. Producirao nije mnogo, ali je sve bilo iz njega samoga otkinuti, jedan dio njegove same psihe. I u tome leži baš neka monumentalnost njegovih produkata, što su sakupljeni u posebna tri glavna izdanja,

u „Bugarkinjama“ (tužne, sentimentalne pjesme), „Izabranim pjesmama“ (Izdavanje Matice hrvatske) i u posljednjim njegovim „Trzajima“.

Time smo ujedno označili i glavni slijed njegovog razvoja, koji se opaža postepence u tim trima glavnim izdanjima. Tim ćemo genetskim pogledom, te shvalivši uz to Kranjčevića jedinstveno i kao čovjeka i kao pjesnika, moći razumjeti cijelu onu veličinu i osebnost njegove pojave na najnovijem hrvatskom književnom obzorju.

Kranjčević je bio čovjek slabe tjelesne strukture, ufinjenih nerva do skrajnosti, do nervoznosti; u cjelome: nemirna pojava. U društvu poznat kao čudak, bio je ipak ljubimac inteligentnog društva. No uza sve to on se nije ponosao i nije dapače ni iznosio svog pravog duševnog kapitala pred širi svjet i otale neka rezerviranost i uvučenost njegova, pri čemu bi jedino časovite ironičke, dapače i sarkastične ispadice bile pravi izraz njegove sadržine.

Jedino u toj formi, mjestimično i prigodice, tek na indirektnom putu uronije, jelke i duhovito, znao bi izraziti ono, što nije htio svečano i uzdignuta čela kazati, te tako možda svoju najosjetljiviju mutarnju stranu profanirati. To je i činilo Kranjčevića u očima onih, koji ga tek iz daljeg poznavali, hladnim i neprijatnim; pravi Kranjčević bio je deponiran samo u pjesmama svojim i u najužem svom inteligentnom krugu. Pesimistički njegov pogled i vječno reflektiranje o ukupnom svjetu, kao o jednoj velikoj, inkorporiranoj nepraodi i nesmislici pritisnuo ga je poput teška kamena. In tom njegovom mutarnjem hrvanju bio mu je kalkad i cio ostali svijet ravnodušan, — dapače i samo objektom njegove ojadene i bolne ironije. Tu je Kranjčević raskidao sveze sa svim, sa cijelim svjetom i svim njegovim dogmama, da na koncu opet sve padne na njega i s tim većom težinom ga pritisne. A k tome je još pridošla i njegova bolest, koja je isto tako i njegovom zadnjom pjesničkom stvaranju udarila svoj biljeg. Kranjčević je bio zapao u potpuni cinisam, pa i u mizantropiju. Sve, što je bilo prije u njega pozitivnoga, svi aktivni i snažni pozivi, sve se je to štropoštalo i preostala je bila jedino još prazna resignacija, kojoj je dao klasičan izraz u svojim „Trzajima“, koji su i bili faktični „trzaji“.

I time smo u glavnom već označili karakter njegov, kao pjesnika. Označuje ga se obrdno kao pjesnika filozofske lirike, kozmičko-etičke refleksije, „Weltschmerza“, Byronisma. Dakako, da je takova oznaka više manje šablonska, kojom još nije pravi njegov karakter obilježen. Ponajprije da obračunamo s oznakom Kranjčevića, kao filozofa. Ta se oznaka dovodi u savez sa pravom definicijom njegove poezije, kao filozofske lirike, te se već eo ipso, baveći se s Kranjčevićem kao s pjesnikom moramo taknuti toga glavnoga, „filozofsko-refleksivnog“ obilježja. Cijela Kranjčevićeva poezija ostaje, kao što je uopće u granicama svake poezije dano, samo jedna izvjesna vrsta čuvstvenog reagiranja čovjekova na svoju okolinu, na ukupni životni milieu i cijelu psihičnu sadržinu, koja je uopće njegovoj svijesti privedena. To je jedina psihološka osnovka, pa i ona, kada takovo reagiranje na višem stepenu svoga razvoja poprimi formu „filozofske refleksije“ u smislu Kranjčevićeve poezije.

Tužeći se na cjelokupnu udezbu i poredaj, koje vlada mutar psihe jednoga čovjeka, mutar društva ljudskog, dapače mutar cijelog svemira i organskog života u njemu, — reagira Kranjčević samo sredstvom svojih novih, osebnijih čuvstvenih zahtjeva, tako reći svojih čuvstvenih postulata, koje je on gotove u sebi našao, čim je prvi put počeo da reflektira. On nije zadovoljan, on je proiciranjem svoje čuvstvene volje premašio svaki doseg realnosti i zapavši tako, da psihološko-fiziološki reknemo u neku hipertrofiju svoje kozmičko-etičke refleksije, postao „tužitelj svemira“. Samo u tom smislu može se Kranjčević označiti kao filozof, kao čovjek promdračke refleksije, — ali s reakcionom bazom svojih, gotovo u sebi nadenih, nesvjesnih čuvstvenih motiva. Strogo to valja lučiti od znanstvene filozofije, kao izrazitog intelektualnog reagiranja, od filozofiranja jednog Wundta i Spencera. Kranjčević je doduše u pravo u savezu s tim najnovijim filozofskim pojavama i poprimio takoda karakter neke modernosti. On je doista i pjesnik, u pravom smislu riječi moderan, reagirajući i na rezultate moderne nauke; on je dakle ekvivalentna pojava ostalim područjima diferencirane današnje evropske kulture. Pjesnici ilirskog pokreta, ili još stariji nebi sigurno do nekih izvjesnih motiva došli, koji su Kranjčeviću bili dani već kao gotovi fakti, na koje je trebalo čuvstvom reagirati. Svako će iz poezije Kranjčevićeve uvidjeti, da mu se je barem pomladenom, novom intenzivnušću narinula refleksija o neprestanoj životnoj borbi, što no je moderni biologi nazvaše znanstvenim terminom „Kampf um's Dasein“. Ista tako jedna najizrazitih njegovih pjesama „Zadnji Adam“, gdje prikazuje zadnjeg čovjeka, koji se bori i sa najvećom, najposljednjom katastrofom zemeljskom — sa samom propašću zemlje, kao ljudskog stana, — sa sledivanjem njezinim, kako to moderna teorija uči. Dakako, da je to sve na koncu neka tradicionalna forma reagiranja, ali je način nov, nov je impuls, a i predmet, koji sigurno može karakterisirati samo jednog savremenog, modernog pjesnika. To čini Kranjčevića velikim, pa će i najmodernijem znanstvenjaku zastati duh, kad vidi, kako je to pjesnik pravio u svoje čuvstvovanje i kad uzčita ove stihove:

„— — — Tek tko se eno potrbuške svija,
na lednoj kari mramorna vedraca? (kristal)
Za njime smrt se ko lavina vija,
Da sn'jegom zadnjom zasiplje mrtvaca,
A on još diše zadnjim d'jelkom pluća
I još se giba zadnjom kapljom krvi;
Božanstva gdje su pala umiruća,
On ne da da se smrvi!

Vrhunci brda, mora i doline
Pod krutim ledom leže izravnana,
A on zar sami grobne sred tišine
Da zadnji bude krajem zadnjeg dana?!
I tko je taj, što živio je dovjek,
Da vidi konac svjetskim mirijadam?
Je l' Bog? Ne, slabi, posljednji je čovjek,
Na odru svjeta izdišući Adam.“ (,,Izabrana pjesma“.)

I tako se je Kranjčević dao na najšim, kozničku bazu, hrvatski krug za nejga je postao tijosan, to se sve jasnije opaža u zadnjim periodama njegovog razvitka. Kao takao ukazao se je on kao neka nova, upravo eksotična pojava. Odmah se počela uvideti ta njegova osebnost, i isticati njegova pjesnička veličina, kojom ga neki staviše i nad najveće dosadanje hrvatske hričare. Pojavila se u njemu veličina, gotovo nerazmjerna hrvatskom narodu, koji živi teškim političkim životom i neprestano se trza i lavira na putu do neke konačne državne i kulturne samostalnosti. Te su prilike i donijele, da se Kranjčević nije ni mogao razviti, da je bio skućen i potisnut, ne dostigavši najvišeg i najopsežnijeg izražaja svoga genija.

No uza sve to on je barem za sada prvi, najsvjetliji simptom veliki slobodne ere, koju je hrvatski narod i zaslužio i kada će moći dostojno ovakove genije ne samo oplakati i poštivati, nego i u razvijanju njihova genija svom ih snadom podupirati.

PROF. Dr. BRETISLAV FOUSTKA:

ABSTINENCA KOT KULTURNI PROBLEM.*)

(Z avtorjevim dovoljenjem prevedel Krivic.)

(Dalje.)

5. Čuvstvena kultura ima za narode velikanski pomen. Enkrat se bo jasno videlo, kako je alkoholizem uničeval in karifiral čuvstva sveta, koliko je našel grobosti, nizkosti in perverzности in kako je s tem, da je osvobodil nižje nagone verig, branil hitrejši rasti lepšemu in plemenitejšemu, čistejšemu čuvstvanju.

6. Abstinentna kultura je dalje estetična kultura.

Tudi v kroge umetnikov — kakor je razvidno iz poslednjih anket — prodira čim dalje bolj spoznanje, da so bila vsa velika dela ustvarjena ne s pomočjo alkoholne pijanosti, ampak preko nje in proti njej. To je razumel sam Goethe, in redaktor Pelaut se zelo moti, ko podpira svoj nazor z Anakreontom in Poëm. Veliki umetnik prihodnosti, ki bo hotel povedati svetu nov evangelij, se bo varoval, da bi svojo tvorno silo ne slabšal s pitjem in predvsem, da bi svojo eksaktno fantazijo in kombinacijo ne spreminjal v fantastiko.

Abstinenca kot novi način življenja je sposobna odpirati umetnosti nove perspektive, iznajti nove predmete tvorbe, dajati nove impulze. Abstinentni umetnik gleda svet ravno drugače kot umetnik, ki je udan dionizu.

Med tvornim umetnikom in vsprejemajočim občinstvom bi abstinenca gotovo mogla prispevati k bolj kongenialnemu razumevanju.

Estetiko človeškega telesa v zvezi z alkoholom kaj lahko nazorno pokaže razlika med z mastjo zalitim filistrom-pivcem in pa vitko mišičasto postavjo abstinentnega sportsmana.

*) V zadnji številki je pomotoma izostala pripomba, da se članek še nadaljuje.

Govori se pri nas dosti o estetiki vsakdanjega življenja. Toda kako groba je ta estetika žitja v zaduhlih, zakajenih, umazanih in smrdečih krčmah, kamor se najraje zahaja.

In naposled v zvezi z alkoholom v naših reprezentacijskih prostorih. Mal opomin. Pred nekaj malo leti se je vršila na Žofinu proslava Komenškega. Prihajamo ob 10. uri zjutraj v vestibul. Pozdravi nas neznosni pivski duh in tobakov dim s prejšnjega večera, na podu se vale steklenice in vrči od včeraj. Stopamo po stopnicah, na njih je umazanost in pozabljeni kupi smeti. V sobi začne predavati naš najboljši pedagoški teoretik, prof. Drtina, in predava krasno. Tisoč, nekoliko tisoč ljudi iz polmilijske Prage bi moralo biti prisotnih na proslavi. Toda prostor je tako napol napolnjen. Čudim se, toda spomin na one vrče, tam doli se valeče, in na pivski duh, ki sega dosem — in situacija mi je bila jasna. Da, s konca sveta z Morave se je pripeljal na proslavo vodja Úlehla, abstinent. Ali naj narod, po čigar včerajšnjih večerih ostajajo v širokih krajih na Žofinu in po krčmah takšni ostanki — ali naj ta pride rano proslavljat Komenskega? Vračamo se po stopnicah doli ob pozabljenih smeteh, nekoliko vrčev se še vali v vestibulu. Alkohol, krasota, kultura!*)

7. In sedaj, v kolikor se tiče etične kulture, cenim pri abstinentnem načinu življenja najbolj to, da z njim stopnuje zmožnost samodoločbe.

Vemo, kaj se išče v pijanosti. To je dobro povedal že stari Horac v svojih verzih:

Permitte divis cetera . . .

Quid sit futurum cras; fuge quaerere.

Da, vse ostalo prepusti bogovom, in ne skrbi, kaj ti prinese jutranji dan . . .

To je ta iskana nalada**), to je ta indeterminizem, človek naj se oddalji od tega, kar ga napravlja za človeka, od lastne samodoločbe.

In ko stotisoči posameznikov, četudi le za gotove trenutke, izgube s pijanostjo to zmožnost, trpi s tem celotna sila samodoločbe v narodu.

A moderni človek potrebuje mnogo več samodoločbe kot srednjeveški človek. Temu je enotni kristijanski in teološki nazor dajal smer življenja do podobnosti. Moderni človek potrebuje več samodoločbe v vročem boju za svoj novi svetovni nazor, in če se hočemo že tako izraziti, v boju za svojega novega boga.

Ni mi treba dalje razlagati, kakšno važnost ima primer samodoločba za celo življenje narodov. Tudi v politiki n. pr. je to geslo bodočnosti: narodi si morajo sami določati, a to ne le veliki narodi, ampak narodom tudi mali narodi in tudi manjšine. In gospodarska samodoločba, to je zopet nov pojem, o katerem se bo moralo v prihodnosti odkrito premišljevat.

Kdor ljubi etične smeri sedanjosti, ta ne more prezreti ene stvari: težnje za večjo npravno čistost. Današnje ljudstvo čuti to potrebo višje in čistejše npravnosti. Tolstoj, Björnson, Talcott Williams, Charles Féré,

*) Čisto dobro se dajo s tem primerjati naše „narodne“ veselice.

Krivic.

**) Stimmung.

Alb. Heim — in cela vrsta plemenitih mož in žen v vseh deželah je edina v tej zahtevi*).

Praktično se gre tu za čistejšo razmerje moža in žene. Noče se nobene askeze: ravno materializem askeze mora biti premagan. Zahteva se plemenitejša, čistejša ljubezen.

A če si postavimo pred oči, kako se onečiščuje prava ljubezen ravno z alkoholom, kako se s tem odpirajo vrata k prostituciji, kako je ravno alkohol oficialno sredstvo za zapeljevanje v rokah izkušenih posvetnjakov, pa moramo spoznati, da trezno življenje podpira ono tendenco po višji in čistejši ljubezni.

Za modernega človeka je dalje karakteristično, da se mu vzbujajo socialna vest, da teži zavestno za socialno odgovornostjo.

To je videti na naraščanju socialne oskrbe za vrste zatiranih in trpečih. Omenim tu le socialno zavarovanje za rešitev delavskega vprašanja, dalje započeto javno skrb za mladino, varovanja potrebno. Ni dolgo tega, ko je ravno tudi v Avstriji bilo izdano geslo: Delo za dete!

Trdim, da mora ta socialna vest peljati direktno k abstinenici, vsaj za tega, kdor se noče napraviti odgovornega za vso to socialno in nravno bedo, ki ima svoj izvor v alkoholizmu. Iz tega vzroka je postal na pr. Kipling abstinent, kakor moremo čitati v njega **American Notes**.

In ker sem že omenil ohrano mladine, kako se bo pa dala takšna socialna oskrba udelejevati, če bodo starši, učitelji in širša družba s svojim pitjem dajali mladini vzgled in če mladino samo ne ohranimo pred alkoholnim življenjem?

Abstinenca ima velik nravni pomen v tem, da sama zopet pomaga vzbujati socialno vest (zavest). Tako postaja eden iz najvažnejših kulturnih prvin.

8. Prepričan sem, da more z zavestnim abstinentnim življenjem pri vsakem narodu veliko pridobiti tudi politična kultura.

Imamo navsezadnje, hvala bogu, že pozitivna data in fakta, da treznost naroda vpliva na politično življenje dobro. Je zelo poučno, čitati o tem nekatere novejšo razprave. Omenim le zadnji referat Grossmannov**), kako je na Švedskem in Norveškem osvoboditev od alkohola pripomogla k političnim zborovanjem in kako je mogočno abstinentno gibanje v škandinavskih deželah preobrazilo njihovo politično življenje v stvarnejše, plemenitejše in manj demagogično.

Zdi se mi, da bi niti v Avstriji na vročih političnih tleh ne škodilo nekoliko več abstinenca.

*) Tolstoj: Spolno vprašanje in dr.; Björnson: Enoženstvo in množično (o istem predmetu prof. Masaryk); Talcott Williams: The Historical and Ethical Basis of Monogamy (Intem. Journ. of Ethics 1900); Charles Féré: L'Instinct sexuel, 1899; Alb. Heim: Spolno življenje človeško s stališča zgodovine prirodnega razvoja 1906. Primerjaj misli prof. Masaryka o moderni ljubezni (socialno vprašanje).

**) Arbeiterzeitung z 24. sept. 1908.

Predstavite si, prosim, kaj bi to pomenilo za našo politiko, ki bi pol tisoč poslancev, ki sede v avstrijskem parlamentu (prosim, pol tisoč!), bilo zavednih abstinentov? In kako pridobitev bi pomenjali trezni volici!

V švedskem parlamentu je sedaj od 230 poslancev 86 (= 37,3 %) abstinentov. A pri nas?

V Avstriji živimo sedaj v dobi šovinizma, tako klerikalnega, kot narodnostnega. Ali niste opazili, če zasledujete politične dogodke, da so največji nacionalni podpihovalci pravilno izrecni alkoholiki? Morda ste se brigali za sceno v parlamentu, kako so pri poslednjih Wahrmundovih aferah enemu iz podčloveških dnevnih junakov njegovi lastni rojaki metali v obraz takšne ljubkosti, kot: „ptjanec!“.

Nasprotno se moremo veseliti tega, da spada ena izmed najbolj mislečih glav, eden iz najboljših politikov in borilcev za svobodo v Avstriji, profesor Masaryk, v naše abstinentne vrste.

Da bi se dotaknil nedavnih dogodkov pri nas na Češkem. Le vprašajte zborničnega restavraterja, koliko vrčev je padlo „na ojačenje“ pri zadnji nemški obstrukciji v češkem zboru.

Kdor je zasledoval poslednje, zelo neblage poulične izgrede nacionalne po raznih avstrijskih deželah, je moral videti, da sta tu alkohol in kri tekla paralelno.

Mi abstinenti gotovo visoko cenimo narodnostno misel. Vemo, kako je prispela k razvoju novodobnih narodov. Sami s svojo idejo hočemo delati za ojačenje lastnega naroda. V tem smislu je abstinentno gibanje tudi narodno.

Toda noben abstinent ne bo šovinst in podpihovalec. Abstinentno gibanje je humanitarna težnja, ki razume narodnostno misel. Noče, da bi krasna misel narodnostna bila onečiščena po šovinizmu. Kakor ni nobene narodnosti brez svobode, tako tudi ne narodnosti brez humanitete. A mi abstinenti iz raznih dežel bi imeli že končno pogum reči javno podpihovalcem vseh dežel, da smo že siti teh podpihovanj, ki ne dajo narodom priti k oddihu, in da potrebujemo časa k delu za važne in velike cilje.

Jaz bi si od treznosti češkega naroda obetal zelo mnogo za povzdigo našega političnega nivôa. In narobe, če se bo današnja netreznost na Češkem stopnjevala, se bojim, da bi po gostilnah kos za kosom ne zapili svoje državno pravo že preje, kot ga dobimo nazaj.

Abstinentna misel je obenem napredna ideja. Netreznost, ki veže in duši toliko sil individualnih in socialnih, je gotovo prvina, ki ga zadržuje, prvina reakcionarna. Trezno življenje osvoboduje vse sile in podpira s tem napredek. Rad se spominjam na list ruskega učitelja iz baltičskih krajev. Pisal mi je za časa svojega bivanja v Pragi k mojemu predavanju v Hlaholu 1907 med drugimi: „V našem kraju, v moji domovini je nemogoče biti napreden človek in obenem pivec.*) Pridejo, upam, enkrat časi, ko ne bo k naprednemu mišljenju spadalo le, da bi človek ne bil pivec, ampak, da bi bil tudi zavedni abstinent.“

*) Pomislite, kaj pravi!

Kdor vidi napredek politike v humanizaciji in demokratizaciji družbe more zapaziti neki važen faktum: da se namreč skuša v visoko vzbujenih deželah večje politične akcije združiti z abstinentnim gibanjem.

Bil je vsega pozora vreden čin, ko se je Norveško odločilo od Švedske. V tej čisto moderni nekrvavi revoluciji je imelo norveško delavstvo vplivno besedo. In trezni norveški delavci so izdali za svoje organizacije geslo, da ne sme noben delavec v dneh te nekrvave revolucije od 30. okt. do 7. nov. zavžiti niti kapljice opojnih pijač. In v Finskem, to nam je osebno slikal udeleženec, dr. Helenius, je bilo poslednje veliko napredno gibanje, v katerem je bila ženam dana popolna politična enakopravnost, izvedeno naravnost od energičnega abstinentnega gibanja.

Ni li to predoznanilo, da bo enkrat višja politična kultura odločena od abstinence?

9. V streznjenem narodu bi se doseglo tudi višjo gospodarsko kulturo.

Ne mislim pri tem le na direktne haske, katere se da doseči v treznem življenju. Seveda morejo biti tudi ti veliki: v Avstriji pri $8\frac{1}{2}$ l absolutnega alkohola na osebo napravlja letnih izdatkov za pijače $1\frac{1}{2}$ milijardo K! In na Češkem samem smo izdali leta 1906. za 7,757.894 hl izpitega piva 232,140.850 K. K temu prištejmo vsoto za kakih 674.175 hl 30% žganja, nekaj za vino, in dalje vse ogromne indirektno izgube umrljivosti, pavperizma, zločine alkoholne.

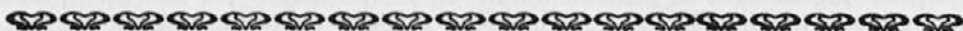
Toda, pravim, gre se za še višjo stvar, za ekonomično metodo, za višjo gospodarsko kulturo.

Višja gospodarska kultura je pa plod telesne vstrajnosti, intelektualno in nravno — gospodarstvo je v veliki meri nravno vprašanje.

Moderni ekonom ne sme šteti od dne do dne, mora zreti daleč v prihodnost in predvsem ne sme čakati čudežev z gore, ampak mora se opirati na sebe in svoje delo — skratka gre tu za gospodarski determinizem. Že Comte je opozarjal, kako je bila moderna gospodarska kultura izdelana v determinističnih narodih, protestantskih.

Uvažujmo sedaj, da krije abstinence v sebi zmožnost ujačenja samodoločbe, uvažujmo njene učinke na razvoj telesni in duševni, in gotovo bo takoj jasno razmerje med abstinence in višjo gospodarsko kulturo.

V modernem gospodarjenju se gre pa dalje za to, ne da bi nekoliko velekapitalistov imelo svoj profit, ampak da bi se najširše vrste narodov gospodarsko ojačile. Saj vendar vsi čutimo, kako je akutno vprašanje malega obrtnika, malega kmetovalca, in delavca. In sedaj bi hotel s primerom razložiti, za kaj tu gre. Poglejte, mali finski narod je kljub nerodovitni zemlji izdelal na širokih človeških temeljih takšno gospodarsko združništvo (predvsem mlekarsko), da je pred nemškimi združništvom. A ta mali narod posveti letno za abstinentne namene $1\frac{1}{2}$ mil. fin. mark! Za to se gre tu, za demokratizacijo gospodarstva s pomočjo abstinence. (Dalje prih.)

SLOVENSKO VSEUČILIŠKO VPRAŠANJE.

Vseslovenski vseučiliški odsek. Kak velik razloček drugod in pri nas!

Vzemimo Češko! Kedar se gre za kako stvar, ki je v interesu češkega naroda, takrat ne le posamezniki marveč tudi politične stranke kar tekmujejo med sabo, katera bo več storila.

Pri nas je narobe. Drug drugega blati, devlje njegovo delo v nič, ga celo odriva od dela. Pa če bi vsaj sam res kaj storil!

Kakor vedno, opazujemo te pojave tudi pri vprašanju slovenskega vseučilišča. Niti toliko ni zrelosti v nas, da bi se vsaj resno oprijeli stvari. Strankarstvo, hlastanje po zaslugah dominira. Čujejo se celo mnenja, ki direktno nasprotujejo naši zahtevi.

Če hočemo kdaj priti do pozitivnih uspehov, moramo najprej sami pokazati, da nam je resno za stvar. In to dokažemo najlepše, če smotreno organiziramo vse one, ki morejo in zmorejo kaj storiti v to svrhu.

Imamo sicer že troje takih organizacij: vseučiliški odsek občinskega sveta ljubljanskega, deželnega odbora kranjskega ter dunajskega dijaštva.

Prvi ima to napako, da sloni vse delo samo na enih ramah. In tudi te imajo že drugod dela čez glavo! Čas je že, da prodre mnenje, da tudi ljubljanski župan ne zmore vsega. Razven tega se pri izbiri učnih moči za naše vseučilišče ni gledalo zgolj na znanstveno sposobnost, ki naj bi bila edini kriterij.

Kranjski deželni odbor oziroma prof. Jarc je sestavil nov vseučiliški odsek. Ta je popolnoma zgrešen. Sestavitelj je dal ne samo neenako zastopstvo posameznim korporacijam, marveč je mnoge naravnost prezrl, pač pa je na drugi strani pritegnil viriliste. Zdravniško društvo, slovensko delavstvo nima mesta! Da je šel profesor tudi preko slovenskega dijaštva, je umljivo. Kaj to, če je tudi dobil idejo za ustanovitev iz dijaških vrst.

Ta odsek je brez pomena, ker je površen in strankarski. Sicer pa so ga obsodili že od vseh strani: zdravniško društvo, slovensko dijaštvo in delavstvo ter celo „Slovenec“ pisoc v velikonočni številki dne 10. aprila t. l.: „Ustanovil se je deželni vseučiliški odsek. Pričakovali smo, da bodejo v pravni fakulteti, ki se najprej ustanovi, govorili v prvi vrsti — pravniki. Sestava odbora nas ne potrjuje v našem pričakovanju.“

Ker po dosedanji poti očitno ne pridemo nikamor, je treba postaviti vso stvar na novo, široko podlago.

Pred vsem se naj ne odbija nikogar od dela! Saj tudi poslopje sestoji iz kamnov in kamenčkov. Uveljaviti je tudi princip delitve dela. Strankarske barve se naj zamažejo: zadeva je del celega naroda in nikdo nima pravice si jo lastiti!

Neprononsirana in zmožna oseba — predsednik „Slovenske Matice“ — se naj loti dela. Podpirajo naj ga po svojih najrazboritejših zastopnikih vse kulturne in politične organizacije.

To bil nekak narodni svet za vseučiliško vprašanje. Njegova sestava je sledeča:

Narodno-napredna, slovenska ljudska, socijalno demokratična stranka ter „Narodna delavska organizacija“ na Kranjskem vsaka po dva člana, ravno tako „Slovenska Matica“, „Slovenska krščansko-socijalna zveza“, „Ljubljanska bogoslovnica“, „Pravnik“, „Leonova družba“, „Zdravniško društvo“ ter oba jugoslovanska parlamentarna kluba; poleg teh po dva zastopnika naprednega in katoliškega akademičnega dijaštva ter profesorskega društva.

Provincijalne politične organizacije: narodna stranka in kmečka zveza na Štajarskem; politično društvo na Koroškem; narodno-napredna, agrarna, slovenska ljudska ter socialno demokratična stranka na Goriškem; politično društvo „Edinost,“ narodna delavska organizacija ter socialni demokratije iz Trsta bi poslali po enega zastopnika, ker imajo že itak v osrednjih organizacijah kolikor toliko svoje zastopstvo. Pa tudi aparat, da utegne uspešno delati, ne sme biti preveč. Razven tega še dva zastopnika ljubljanskega občinskega sveta, kar bi tvorilo skupaj 42 zastopnikov slovenskih kulturnih in političnih organizacij.

V tem narodnem svetu bi bili res najboljše moči slovenskega naroda. Organizacije pa bi pošiljale vanj svoje zastopstvo, bi bile že s tem vezane, pospeševati njegove smotre.

Predlagani vseučiliški odsek se naj bi razdelil na dva dela: znanstveni in — recimo — materijelni.

Prvi bi skrbel za znanstvene priprave: za profesorski material, organizacijo in publikacijo znanstvenega dela itd. Pri pravni fakulteti bi morda vzel za podlago osnutek načrta, ki ga je priobčil „Slovenec“ v svoji velikonočni številki. Za modroslovno in medicinsko fakulteto ga čaka še vse delo. Želeti je, da dobe pri tem strokovnjaki prvo besedo. Seveda se morajo ti tudi oglasiti!

Drugemu pa bi bila naloga, poiskati vsa pota, ki utegnejo vesti do ustanovitve Slovenske visoke šole. Z vstrajnim delom se bi stopnjema dalo marsikaj doseči: najprej emancipacija od Dunaja in Gradca; zato se naj odvrne dijaški tok proti Pragi, Krakovu, Zagrebu. V to pa je treba izpopolnitve ondotnih visokih šol.

To bi bila prva stopnja. Vsaj to se naj enkrat doseže, da ne bomo vedno na istem mestu!

Druga stopnja je ustanovitev pravne fakultete in potem sukcesivno še drugih, da pridemo slednjič do popolnega slovenskega vseučilišča.

V skrajnem slučaju — če se zarote proti nam — se poprimimo samopomoči! V brošuri „Slovenska visoka šola“ sem povedal, kako si to mislim. Popravljam ona izvajanja samo v toliko, da naj vso stvar vzame v roke tak vseučiliški odsek, kakor sem ga danes nasvetoval.

To so moji predlogi. Kdor je kakor jaz prepričan, da nas more samo lastna univerza rešiti kulturnega diletantstva in narodnega suženjstva, bo rad zastavil svoje moči v njeno dosego. Če pa ve kdo za boljša pota, na dan ž njimi!

Pred vsem pa pokažimo, da smo resni in dozoreli za visoko šolo!

Mirko Černič.

Shod za slovensko vseučilišče se je vršil koncem aprila v **Trebnjem**. Predsedoval je g. **Tomic**, referiral je tov. Černič. Sprejele so se tozadevne resolucije. — Istotako se je vršil dobro obiskan shod v **Idriji**.

SLOVENSKO DIJAŠTVO.

Štiridesetletnica „Slovenije“. Dne 26. maja l. l. poteče štirideset let, odkar si je peščica idealnih slovenskih dijakov na Dunaju osnovala svoje lastno središče z imenom „Slovenija“, ki je že samo značilo program slov. dijaštva. Štirideset let pomeni v naši slovenski zgodovini celo zgodovinsko dobo, in res se v zgodovini slovenskega akademičnega društva „Slovenije“

zrcali ves narodni pokret v domovini, vsi žalostni in veseli dogodki v našem narodnem življenju, vsa mizerija in vse trpljenje, vse čustvovanje, vsi boji, ki so se vršili bodisi med Slovenci samimi, bodisi med Slovenci in njihovimi narodnimi nasprotniki ter vlado. Kar je zadelo domovino, to je čutila „Slovenija“, kar se je dogodilo na Slovenskem, to je našlo odmeva v slovenskem dijaštvu na Dunaju, zbranem v „Sloveniji“. Društvo, ki je sestajalo iz slov. dijakov in je imelo svoj sedež v tujini, v kulturnem velenestvu, je tvorilo nekako točko, kjer so se dotikali pristnoslovenski elementi s svetovno kulturo in svetovnimi idejami. Tako se je dogajalo, da so prihajali iz „Slovenije“ domači sinovi v domovino z novimi idejami, širšimi horiconti, pa vendar ne odtujeni ter so zavzemali v našem javnem življenju važna mesta, deloma kot kulturni, deloma kot politični delavci. In tako je bila slovenska zgodovina enaka z zgodovino „Slovenije“. Ko so se ločili v domovini duhovi v dva tabora, se je izločilo tudi iz „Slovenije“ novo društvo; „Slovenija“ je ostala predvsem narodna, dočim se je novo društvo postavilo na izključno versko stališče. In ko se je ne dolgo potem pokazalo v slovenskem javnem življenju, da vodilni faktorji in vodilne stranke ne umevajo dela za narod, da so naše politične in kulturne razmere desperatne, tedaj se je v „Sloveniji“ pojavil nov duh, začelo se je novo gibanje, čilo in energično. Tedaj se je izločilo iz „Slovenije“ tretje slov. akad. društvo na Dunaju, „Slovenija“ pa si je zbralo novo geslo „Iz naroda za narod“. To je kratek obris zgodovine najstarejšega slov. akadem. društva „Slovenije“. — „Slovenija“ namerava proslaviti svojo štiridesetletnico skromno na Dunaju 26. maja, v nekoliko večjem obsegu v domovini. Ob tej priliki izda tudi kratko zgodovinsko brošuro o slovenijanski zgodovini. Nadejamo se, da se tudi domovina primerno spomni štiridesetletnice „Slovenije“.

Praga ali Krakov. V zadnji številki „Omladine“ smo priobčili oklic, doposlan od bratskega poljskega dijaštva, v katerem nas vabijo v svojo sredo na staroslavno vseučilišče Jugelonsko v Krakov. Veseliti nas mora, da je našel naš boj za slovensko vseučilišče in mučeništvo slovenskih študentov v Gradcu in na Dunaju odmeva tudi v srcih naših poljskih kolegov in da nam nudijo roko v bratsko pomoč.

Tudi med nami samimi se je že večkrat oglašil in se vedno pogosteje oglašja klic, naj se slovensko dijaštvo emancipira od Gradca in Dunaja, kjer je izpostavljeno terorizmu buršev in nadutih nemškonacionalnih profesorjev, ter začne pohajati na slovanske univerze. Najbližja nam je češka univerza v Pragi in slovensko napredno dijaštvo je že davno izdalo geslo: v Prago! In Praga se je slovenskemu dijaštvu vedno bolj priljubljala, od leta do leta je raslo število Slovencev v Pragi, in letos, po septemberskih dogodkih lanskega leta, je naraslo naše število naenkrat na 150.

Ali naj sledimo sedaj tudi klicu bratske akad. mladine poljske, ki nas prijateljsko vabi v svoj krog?

Ne moremo in ne smemo! Poedinci, ki hočejo preučevati razmere na Poljskem bodo gotovo vedno pohajali v Krakov, od sedaj zanaprej tem ložje in tem številneje, ker vedo, da so dobrodošli in da se jim bo šlo vsestransko na roko. Za celoto slovenskega dijaštva pa velja in mora veljati tudi v naprej geslo: v Prago! In to iz sledečih tehtnih vzrokov. Slovensko dijaštvo je že sedaj raztreseno po treh vseučiliških mestih. Za pripravo za slovensko vseučilišče pa je absolutno potrebno, da se omogočijo habilitacije slovenskih docentov. Slovenska univerza se ne da kar čez noč brez profesorjev vreči v Ljubljano, vseučiliško poslopje še ni univerza; ako hočemo dobiti profesorje, se morajo naši docentje habilitirati na eni izmed avstr. univerz. To pa je mogoče le na eni izmed slovanskih

univerz, Krakov nam je preoddaljen, tu pride v poštev edinole Praga, kjer tudi cela češka javnost, češko dijaštvo in profesorski zbor češke univerze razumeva in podpira naše težnje, kjer bi bil mogoč tudi nekaj provizorij slovenski univerzi, o katerem se je v zadnjem času pri nas doma in na Češkem govorilo in pisalo in napram kateremu se je senat češke univerze jako simpatično izrekel. To je po mojem mnenju tudi edina pot, da pridemo v kratkem do svoje lastne univerze, oziroma pravniške in modroslovne fakulte v Ljubljani. Zato se mora večina slovenskega dijaštva koncentrirati v Pragi, ki nam je tudi v drugem oziru bližja: kot kulturno središče žilavega češkega naroda, katerega razvoj in energična borba za obstanek kaže toliko analogije našemu, samo da so Čehi povsod pred nami in se od njih na vseh poljih lahko neizmerno veliko naučimo za poznejše delo v domovini. Praga je v tem oziru pravo vzgajališče za slovenskega študenta.

Naši katoliškonarodni kolegi so imeli dolgo nekaj strah pred -- napredno in svobodomiselnostjo Prago; no počasi se tega strahu, ki so jim ga vcepili menda njihovi mecenaši od S. L. S. v „Slovincu“, ki vedno svari pred „brezbožniki“ Masarykom, Drtino, Krejčim itd. otrešajo in v „Zori“ že celo obetajo, da pridejo prihodnje leto tudi sem gori v Prago. Le pridite, gospodje kolegi, prav iz srca Vas bomo veseli, ako pomnožite naše slov. vrste v Pragi, da se čim preje uresničijo skupne naše težnje po slovenski univerzi. Otresite se predsodkov v Pragi. Končno imamo tudi v Pragi češko katoliškonarodno dijaštvo, ki ima svojo „Ligo akademicko“, ki Vas bode gotovo z odprtimi rokami sprejela, ako bodete pomnožili njene redke vrste; in „Liga“ je bogata, češki šlechtici v tem oziru ne štedijo kakor slovenska napredna gospoda za svoje dijaštvo („Svaz“ se mora tudi vedno boriti z finančnimi težkočami kakor naša društva.)

Tega, da bi z „radikalnimi“ nastopi in tepeži v Gradcu in na Dunaju dosegli svojo univerzo, mislim, katoliškonarodni gospodje kolegi, da sami ne verjameste in priporočate ta „katoliška“ sredstva le, da bi odvrnili dijaški tok od Prage. Iz istega vzroka ste se tudi naenkrat razneli za Krakov. Ali ne vidite, da se s tem še bolj cepimo po raznih univerzah, mesto da se koncentriramo, kar vendar tudi sami uvidevate za potrebno.

Število Slovencev, vpisanih na visokih šolah v Pragi po stanju z dne 31. decembra 1909:

Stroka	češka vis. š.	nem. vis. š.	Skupaj
Pravniki . .	111	—	111
Filozofi . . .	3	1	4
Medicinci . .	3	1	4
Tehniki . . .	11	9	20
Trg. akad. . .	4	4	8
Umet. akad. .	2	—	2
Skupaj			149

Tehniki: stavbno inženirstvo 5, strojno 4, arhitektura 2, kemija 1, kulturno inženirstvo 2, geometrija 4, zavarovalna tehnika 2, skupaj 20. — Filozofi: klasična filologija 2, matematika, fizika 1, kemija 1, skupaj 4. — Trgovski akademiki: Abiturientenkurs 3 (na nem.), ostali 5, skupaj 8. — Početkom leta je bilo 13 trgovskih akademikov, pa so izstopili bodisi iz lastnega nagiba, bodisi prisiljeni radi demonstracij (iz nem. trg. akademije).

VESTNIK ZA LJUDSKO IZOBRAZBO.

„Prosveta“. Velikonočne počitnice so prinesle naši ljudskoizobraževalni organizaciji nekaj lepih uspehov. Intenzivnost dela se je v tej sezoni vidno povečala. K temu so pripomogle ugodnejše notranje društvene razmere, daljša počitniška doba, predvsem pa izdatnejša gmožna podpora slovenske

javnosti. Izkaz darovateljev objavljamo na drugem mestu. Najbolj se je gojilo ljudsko knjižništvo. Nekaj že obstoječih knjižnic se je spopolnilo, nanovo so se pa ustanovile tri javne ljudske knjižnice. Nova knjižnica v Domžalah se je otvorila 18. aprila z javnim predavanjem o pomenu ljudskih knjižnic in o šolskem vprašanju. Udeležba je bila lepa, navdušenje veliko. Okrajno glavarstvo kamniško je poslalo komisarja. Tudi orožniki so se zanimali za knjižnico. Ljudem je zlasti ugajala lepa omarica in lepa vezava knjig. Da bi jih tudi čitali! Knjižnica šteje 65 zvezkov. Ima tudi poseben oddelek za mladinsko literaturo. Upravlja jo gosp. Adamič. Drugo novo knjižnico je ustanovila „Prosveta“ pri Spodnji sv. Kungoti pri Mariboru v narodno in kulturno zelo zanemarjenem kraju. Ljudje so knjige naravnost zahtevali. Tretjo knjižnico je poslala „Prosveta“ v Zibiko pri Celju. Spopolnile so se pa sledeče knjižnice: Knjižnica v Zagorju ob Savi je dobila 60 novih knjig; knjižnica na Jesenicah 25; knjižnica v deželni bolnici v Ljubljani 10. Prestavila pa se je knjižnica iz Velike Loke v Šent Lovrenc. „Prosveta“ ima v zalogi še okoli 250 knjig, torej za tri knjižnice. Te odpošlje takoj, ko dobi primeren kraj in marljivega knjižničarja. Nekaj teh knjig se bo porabilo tudi v spopolnitev že obstoječih knjižnic.

Poziv! Prosvetino društveno leto se nagiba že koncu in vendar še mnogo članov ni plačalo članarine za tekoče leto. Podpisani odbor pozivlja vse one tovariše, da nemudoma spolnijo svojo dolžnost kot član „Prosvete“. Članarina za leto znaša 50 v in vstopnino 50 v. Odbor „Prosvete“.

„Prosveti“ so darovali sledeči gospodje, tvrdke in posojilnice: dr. Ivan Eržen, zdravnik, Vransko 2 K; dr. I. Schegula, Novo mesto 10 K; Ivan Munda, Ljubljana 3 K; dr. Ed. Schljajmer, primarij, Ljubljana 10 K; dr. D. Perišič, okr. zdravnik, Il. Bistrica 6 K; prof. dr. Jos. Tominšek, Ljubljana 3 K; dr. Josip Tičar, Kranjska gora 6 K; dr. Alojzij Kraut, odvetnik, Kamnik 3 K; občina Zagorje ob Savi 200 K; dr. Otmar Krajec, zdravnik v Ljubljani 20 K; Luka Svetec, notar v Litiji 10 K; L. Schwentner, knjigotržec v Ljubljani 10 K; Emil Orožen, notar v Kamniku 5 K; dr. Albin Poznik, notar v Novem mestu 5 K; Jakob Kogej, notar v Ložu 10 K; Jernej Bahovec, trgovec s papirjem, Ljubljana 5 K; Ivan Plantan, notar v Ljubljani 20 K; dr. A. Žnidaršič, notar v Il. Bistrici 5 K; Oton Ploj, notar v Črnomlju 6 K; Aleks. Hudovernik, notar v Ljubljani 10 K; Fr. Stupica, trgovec, Ljubljana 5 K; dr. E. Bretl, zobozdravnik v Ljubljani 10 K; tiskarna Jos. Blasnika nasl. 20 K; prof. Rajko Perušek, Ljubljana 5 K; Ivan Vončina, magistratni ravnatelj v Ljubljani 5 K; dr. Fran Kogoj, zdravnik na Jesenicah 2 K; Fran Omersa v Kranju 2 K; prof. Josip Pipenbacher v Ljubljani 4 K; Neimenovani v Ljubljani 5 K; Robert Kollmann, veletržec v Ljubljani 10 K; Peter Majdič, imetnik mlina v Jaršah 20 K; „Kmetjska posojilnica“ na Vrhniki 50 K; Valentin Golob, trgovec v Ljubljani 2 K; Okrajna posojilnica v Ribnici 50 K; Okrajna posojilnica v Litiji 20 K; sladničarna J. Zalaznik v Ljubljani 10 K; Ivan Valenčič, Trnovo na Kr. 5 K; Posojilnica v Loškem potoku 20 K; I. Kozjak 1 K; Posojilnica v Črnomlju 20 K; Ivan Mejač, trgovec v Ljubljani 10 K; Notranjska posojilnica v Postojni 50 K.

Dolenjska podružnica „Prosvete“ v Novem mestu je o velikonočnih počitnicah organizirala pošiljanje časopisov na mejo. Ustanovila je javno ljudsko knjižnico v Rodinah in potujočo knjižnico na Belokranjskem. Začela so se pripravljala dela za ustanovitev večje knjižnice v Trebnjem. Skupno s knjižničnim odsekom Narodne Čitalnice je pripravljala tudi javno ljudsko knjižnico Narodne Čitalnice v Novem mestu.

DR. FRANCE
PRESEREN

A. SEVER

Priloga 'Omladini'

št. 2.

D.:

V POLETNIH VEČERIH.

Dotlel večer je vrh goré,
umrl je zarje zadnji svit,
mrakovi so zgrnili se
in mir je čez ravni razlit.

Vsplamtel je v mladih dušah boj,
vziskril do modrih se nebes ...
in strti so zgrudili se
okovi zmučenih teles.

Brez krinke hladne poleti
mi duša v nepregledni svet,
kipeče nade ji vzcveto,
ki zlate zvezde so jim cvet.

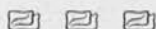
D.:

V NOČI.

Divjali čez nebesni svod
oblaki — zmaji tisočglavi
in švigali vso dolgo pot
so bliski jim iz oči krvavi.

In drgetali so ljudje
kot v roki golobice plašne,
ko v noči razdivjani šle
nad njimi orgije so strašne.

Tedaj sem krčil jaz pesti,
ker nimam strele v roki,
da trde bi razbil čeri,
ki drzne v zrak preté visoki.

D.:

OB MORJU.

1.
Morje, vri,
bij ob skalnate čeri!
Tisoč nad
si požrlo naenkrat ...

3.
Morje, vri,
bij ob skalnate čeri!
Zadnji hlod
butnil je na strmi prod.

2.
Morje, vri,
bij ob skalnate peči!
Čoln razsut
še vihar razmeta ljut ...

4.
In nič več
val ne bije v skalno peč.
Zopet mir
plove čez neskončno šir ...

SPREMENJENI UČNI NAČRT ZA GIMNAZIJE IN REALKE.

(Konec.)

II. Realka.

Spremenjeni učni načrt tudi dosedanjega značaja realke ni bistveno spremenil. O spremembi veljajo ista načela kot pri gimnaziji; nepotrebno treba izpustiti, manj važno, predvsem posameznosti skrajšati in nadomestiti z novimi strokami kot na gimnaziji. Realka obdrži še naprej 7 razredov.

Posamezni predmeti:

O nemščini veljajo iste določbe in predpisi kot na gimnaziji. Literarna zgodovina se mora vzeti v petem razredu do Lessinga. V tem razredu se morajo čitati tudi odlomki iz Homerjeve Ilijade v nemškem prevodu. V šestem razredu se vzame Lessing, Herder, Sturm u. Drang, vse v izbiri, natančno Goethe do 1805 in Schiller. Poleg tega se morajo brati odlomki iz rimskih pisateljev (Horac, Vergil) seveda tudi v prestavi. V zadnjem razredu nemška literatura do najnovejše dobe.

Pouk v francoščini se mora podajati po načelih moderne metodike. Na ljubljanski realki se začne s francoščino, kakor je to tudi drugod običajno, odslej že v prvem razredu.

O zemljepisju in zgodovini veljajo iste določbe kot na gimnaziji, samo da se začne poučevati zgodovina na realkah že v prvi šoli, kjer se vzame stari vek. Za drugi razred je predpisan srednji vek in novi vek do l. 1648., za tretji najnovejša doba. V četrtem razredu se začne zopet z zgodovino starega veka do razpada zapadno-rimske države, v petem se vzame srednji in novi vek do 1648., v šestem do leta 1815. in v sedmem najnovejša in avstrijska zgodovina.

V matematiki se je v nižjih razredih le nekoliko spremenila metoda, ne da bi se snov znatno predrugačila. V četrti se začne po novem tudi že planimetrija. S tem se dobi v sedmi nekaj časa za diferenciale in integrale. V celoti je manj ur in sicer v prvem tečaju za eno, v drugem za dve uri.

Glede fizike je treba pripomniti, da se izrecno zahteva pouk v novejših pojavih kot o Röntgenovih žarkih, radioaktivnosti in brezžični telegrafiji.

V pouku naravoslovja so iste spremembe kot na gimnaziji. V petem razredu se vzame botanika, v šestem zoologija, v sedmem pa v prvem tečaju mineralogija, v drugem geologija (dynamična in historična).

V kemiji se povdarjajo predvsem kemične vaje v laboratoriju. Kemični pouk v četrtem razredu naj šele vpeljuje, v petem se poučuje anorganična, v šestem organična kemija.

Pouk v geometričnem risanju se priklopi v drugem in tretjem razredu pouku iz matematike tako, da poučuje oba predmeta skupaj isti učitelj.

Učni red na realkah.

Učni predmeti	I. raz.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	Ur
Verouk	2	2	2	2	2	2	1	13
Učni jezik	4	4	4	4	3	3	4	26
Frančoščina	6	5	4	4	3	3	3	28
Angleščina (laščina)	—	—	—	—	3	3	3	9
Zgodovina	2	2	2	2	3	2	} 3	16
Zemljepisje	2	2	2	2	1	1		10
Matematika	3	3	3	4	4	I. tečaj 4 II. tečaj 3	5	26 (25)
Naravoslovje	2	2	—	} 3	2	I. tečaj 2 II. tečaj 3	3	11 (12)
Kemija	—	—	—		3	2	—	8
Fizika	—	—	3	2	—	4	4	13
Geom. risanje	—	2	2	3	3	3	2	15
Prostoročno risanje	4	4	4	3	3	2	3	23
Lepopisje	1	—	—	—	—	—	—	1
Telovadba	2	2	2	2	2	2	2	14
Skupaj . .	28	28	28	31	32	33	33	213

D.:

SCHERZANDO.

1.

Tetica moja,
pobožna ko nuna,
pa vedno računa,
da bom jaz kaplan.

2.

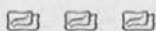
In priporoča
svetnikom me močnim,
sveticam mogočnim
po trikrat na dan.

3.

Kadar pa zve mi
— z obrazom prekislim —
da drugo jaz mislim,
oj to bo polom.

4.

In prav gotovo
jaz krone nobene
iz mošnje svilene
od nje ne dobom.

RAZPIS ČASTNIH NAGRAD.

Uredništvo „Omladine“ razpisuje s tem dve častni nagradi. Prvo nagrado dobi najboljši **leposlovni sestavek** srednješolca. Sestavek (škica, črtica, novela itd.) naj bo kolikor mogoče kratek, da ga eventuelno natisnemo v „Omladini“. Snov poljubna.

Druga nagrada je namenjena za literarno-historični spis „**Gaj in njegova doba**“. Lahko je pisan tudi v obliki predavanja in naj bo nekaka kritična študija. Natančneje dispozicije ne podajamo, ker želimo, da tovariši srednješolci samostojno obdelajo to važno dobo v življenju jugoslovanskih narodov.

Nagrada za najboljši **leposlovni spis** je elegantno vezana knjiga: **Zupančič, Duma**. Nagrada za študijo o „Gaju in njegovi dobi“ obstoji v knjigi: **Silvije Strahimir Kranjčević, Izabrane pjesme** (elegantno vezana).

Za ti nagradi se lahko poteguje vsak slovenski srednješolec in vsaka srednješolka, ki je naročen, oziroma naročena na „Omladino“. Spisi naj se pošljejo najkasneje do 20. julija uredništvu „Omladine“ v Ljubljano, Breg št. 12. Ime in stanovanje pisateljevo bodi zapisano na posebnem listku in priloženo v posebni zaprti kuverti spisu. Pri študiji o Gaju je treba navesti tudi vire, iz katerih je pisatelj črpal gradivo.

V slučaju, da dobimo več lepih spisov, je uredništvo pripravljeno dodati še par drugih nagrad. Prosimo tovariše in tovarišice v srednjih šolah, da se pridno udeležujejo tekme za častne nagrade.

Uredništvo „Omladine“.

SREDNJEŠOLSKI VESTNIK.

Nravstveno stânje slovenskih srednješolcev. O tej stvari smo priobčili dva dopisa iz srednješolskih krogov, enega v 12. številki V. letnika in drugega v 2. številki VI. letnika. Po vsebini sta si precej podobna, ker oba tožita o dekadenci slov. srednješolske mladine. Pa glej, kaj se je zgodilo! „Zori“ je prvi dopis tako ugajal, da je hitro posnela iz njega nauk in priporočila svojim srednješolskim tovarišem isto, kar je naš dopisnik svetoval vsemu dijaštvu. „Zora“ je namreč dobro vedela, da je klerikalno dijaštvo ravno tako (če ne bolj) dekadentno ko napredno, in je uvidela, da je treba tudi klerikalnim srednješolcem več treznosti in pridnosti. Drugače pa sta sodila tržaška „Zarja“ in ljubljanski „Slovenec“. Vso dekadenco in vso „moralno anarhijo“ sta naprtila naprednim dijakom, češ, da je povzročena po našem naprednem in svobodnem programu. Tako sta se postavila v nasprotje z „Zoro“, ki je spoznala, da vlada tudi med klerikalnim dijaštvom precejšnja propadlost kljub katoliški morali. Da, kljub tisti edino zveličavni katoliški morali! Pripominjamo, da je dopisnik mislil sploh vse slovensko dijaštvo, da pa je posebno ostro grajal in sodil naprednjake, ker mu klerikalcev ni bilo toliko mari. Ti naj skrbijo sami zase, kakor hočejo, naša naloga pa je, da pazljivo motrimo napredne vrste, ker vemo, da je naprednost brez globoke izobrazbe in brez trdnega značaja samo fraza, samo laž in puhlost

in da je tako naprednjaštvo samo v škodo resničnim naprednim idejam in v korist klerikalnemu nazadnjaštvu. To je naše stališče, trdno in neomajno, in dosledno hočemo ostro grajati vsako lažnaprednjaštvo. S tem, da trezno in objektivno sodimo stanje srednješolcev, smo stopili že korak naprej: v svojih vrstah hočemo iztrebiti vsako lenuharjenje, vsako frazerstvo in ves plitvi nihilizem. In prepričani smo, da bodo vsi treznejši in razboritejši srednješolci stopili na našo stran v stremljenju za istim ciljem. — O članku „Srednješolsko dijaštvo“ v drugi številki letošnjega letnika je pisala tudi priloga „Grazer Tagblatt“ — „Deutsche Stimmen“ z dne 16. maja pod naslovom „Slovenische Jugend“. Razumljivo je, da so hotele nemške „Stimmen“ kovati iz našega članka kapital proti slovenskim vodilnim krogom, in morda se v marsičem niso zmotile . . . kolikor je odvisno od slovenske mladine, da se reši iz sedanjega stanja, to se gotovo zgodi. V slovenskih srednješolcih živi še toliko energije in poguma, toliko idealizma in pridnosti, da se povspno na višjo stopinjo moralne dovršenosti. Slovenska mladina ne dopusti nikoli, da bi Nemeč izkoriščal njeno malomarnost in triumfiral, nikdar pa tudi ne dopusti, da bi se klerikalizem utrjeval vsled njene brezbržnosti in malodušnosti. Narodni radikalci smo si stavili nalogo: povzdigniti slovenskega dijaka duševno in npravno, delajmo, trudimo se, da stopimo korak bližje k našemu cilju!

Dopis iz I. c. kr. državne gimnazije v Ljubljani. Precej časa je že od tega, kar so prinesli slovenski časopisi veselo vest, da se posloveni četvero kranjskih gimnazij, med njimi tudi ta staroslavni zavod. Poučuje se sicer grščina v III. in verouk v V. razredu v materinščini, drugače pa je ostal zavod prav tak, kakor nekdanj, t. j. z nemščino na prvem mestu. Razglasi, ki jih priobčuje ravnateljstvo po razredih, so vsaj za višje razrede nemški. Šolske znamke mora prilepljati slovenski dijak na dvojezične položnice, ki spadajo glede svoje klasične slovenščine gotovo še v dobo pred Trubarjem. Nedeljske pridige so namenjene baje tudi samo nemškim dijakom, ker na višji gimnaziji ne sliši 95% slovenskih dijakov nikoli slovenske pridige (pa še zabavljamo na razmere v Celovcu). Da so vse štampilje nemške, se samo ob sebi razume. Skrbi se že za to, da se ne vzgoji nobenih Slovencev, ampak le dobre patrijote in katolike. Skrbe pa tudi za to, da zaslužijo od gimnazije nemški obrtniki s tem, da dajo stara stojala v popravek zagrizenim nemškutarjem. Skrbi pa se tudi za to, da si utrde slovenski dijaki telo. Pozimi morajo sedeti dijaki v ledenomrzlih sobah, poleti pa se pariti v sobah, ki imajo približno isto temperaturo, ko slavno znane svinčene celice v Benetkah. Ko so prosili poleti dijaki za samodopoldanski pouk, se je ta prošnja seveda odbila. Toda omeniti še moram eden unikum na tem zavodu. Dični gojenci Alojzijevišča so v strašni skrbi za duševni blagor svojih profesorjev. Če n. pr. zaklepa profesor med molitvijo kateder, stopi pred njega kak dični gojenec in ga ukori. Da se takim ljudem nič ne zgodi, za to že skrbe odborniki deželnega šolskega sveta, ki čakajo večkrat popoldne za „Narodnim domom“, dokler ne odidejo vsi dijaki, da obišejo potem zavod. Zakaj pač tako skrivnostno? Posebno hvalevredno pa je prizadevanje nekterih ljudi, da se obvaruje dijaka pred vplivom modernega slovstva in vede. Zato se dijakom prepove čitanje knjig, ki niso iz šolske knjižnice. Da vladajo na tem zavodu take razmere, se pa tudi ni čuditi; saj je ta zavod domena „narodnih“ klerikalcev.

„Opazovalec“.

Razmere na c. kr. ženskem učiteljišču v Ljubljani. C. kr. učiteljišče v Ljubljani prav gotovo ni zavod, kjer bi se vzgajala slovenska dekleta v narodno zavedne, za napredkom stremeče učiteljice. Saj je znano, da veje v tem zavodu v lepi vzajemnosti nemški in klerikalni duh, ki skuša zatreti

vsako nasprotno gibanje s strupenim svojim duhom. A pripomniti moram, da so napredne slovenke v veliki večini. Seveda jih je še mnogo, ki posnemajo „vrlega“ ravnatelja, ki se da voditi od nemčurke. To so klerikalne kandidatkinje, zveste pristaškinje klerikalnega ravnatelja, ki ob priliki zafrkne kako napredno dekle. Pri nastopu iz verouka n. pr. opiše kandidatkinja otrokom premalo živahno kako zgodbo iz sv. pisma in že jo ima ravnatelj za brezbržno za sv. pismo. Klerikalnim kandidatkinjam je velika opora vadniška učiteljica, fanatična „Slomškarica“, ki zvesto sodeluje z ravnateljem. Seveda hoče skrbna in blaga učiteljica privedi tudi napredne kandidatkinje na pravo pot. V ta namen podaljša konference, pri katerih opozarja četrtletnice predvsem na to, kako si lahko pridobe kot učiteljice na kmetih priprosto ljudstvo zase z lepim in pobožnim življenjem. Gotovo bi rada vpeljala na učiteljske kake srednjeveške navade! Vsa srečna je, če more kandidatkinjam četrtega letnika dajati po mladi vadniški učiteljici lepih naukov, ki so potrebni za „lepo, katoliško-moralno življenje“. Tako se n. pr. ne spodobi, da bi šle dve kandidatkinji po šesti uri brez nadzorstva pod Tivoli ali pa po mestnih ulicah na izprehod. Kot glavni vzrok jim navaja „vojake in dr. sodrgo“, ki se podi po Tivoli in mestnih ulicah. Kandidatkinjo pa, ki gre s „pregrešnim“ spremstvom, naznani tenkovestna Slomškarica takoj pri konferenci. Po njenem svetem prepričanju so vredni naših kandidatkinj le „doktorji“. Povedati pa ji moramo, da je dosegla s svojimi „dobrotnimi nameni“ ravno nasprotno. Kandidatkinje so same toliko pametne, da se ne bodo ravnale po prismojenih in pretiranih nasvetih in da ne bodo sodile ljudi po naslovih in po stanu, ampak po značaju. Vadniške učiteljice naj nikar preveč ne skrbe za kandidatkinje c. kr. ženskega učiteljskega, ampak naj uče morale raje otroke, ki so jim izročeni.

Franja.

O mariborskih ženskih zavodih. Iz Maribora nam je došlo poročilo, ki dobro pojasnjuje razmere na tamošnjih ženskih izobraževališčih. Stanje je malodane obupno in treba bode uprav radikalnega zdravlila, da se odpomore temu. Ženski mladini v Mariboru bo treba posvečati večje pozornosti, ako ne, se lahko dogodi, da zastrupi germanski duh srca še ostalih zavednih Slovenk. Kakor govore dejstva, so nam jih ugrabili Nemci že mnogo. V mnogih pa je zatrla in še zatira narodni čut ozkosrčnost šolskih sester v ondotnem samostanu. V tem je nad tri četrtine Slovenk, toda za njihovo izobrazbo v materinščini se stori toliko kakor nič; slovenski jezik so postavili tja nekam v kot; poučuje se namreč kot nebidigatreba prost predmet. Lani se je mnogo trudila neka vrta učiteljsnica, da bi razširila med Slovenkami v samostanu „Slovenski Branik“! Poskusila je tudi s prodajo drobnega narodnega blaga, toda komaj so izvedele za to „častite sestre“, so takoj končale brezobzirno to tako nedolžno narodno propagando; križale so se celo pred narodnimi kolki. Mnogo slabše so pa razmere na nemškem ženskem učiteljskem (ki ga je sezidala dežela in v katere oskrbi je tudi), kjer se vodi napram Slovenkam strasten boj. Na tem učiteljskem je sedaj okoli trideset Slovenk, a nemški šovinizem je dosegel že toliko, da si dekleta ne upajo priznati svoje narodnosti. Kot zavedne Slovenke se jih priznava le sedem, ostale so vpisane za Nemke. Slovenska govorica jim je strogo prepovedana v šoli in na ulici in temu se pridružuje še skrajno krivično postopanje zagrizenih profesorjev s Slovenkami; naravno je, da take razmere ne morejo ugodno vplivati na slovenska dekleta. Ni se čuditi, da jih nadkriljujejo Nemke v izobrazbi, saj so jim vsa sredstva na razpolago za izobrazbo. A kje se more slovenska mladenka povspeti do višje izobrazbe, ko ne obvlada niti svojega materinega jezika? Nemka se vzgaja že v ljudski in meščanski šoli v pristno germanskem duhu, in na učiteljskem postane prava pravcata svobodomiselná Germankinja. Iz Maribora se nam namreč

poroča, da so tam vse Nemke z malimi izjemami „Freigeister“. Slovensko dekletu pa, ki ne sliši več slovenske govornice, ko zapusti ljudsko šolo, se ne more kosati z njimi. Ta dejstva pričajo dovolj, kako nujno je potreben slovenski tečaj za naše mariborske Slovenke. Slovenska javnost naj bi v bodoče obračala večjo pozornost na žensko mladino v obmejnih krajih. Mnogo bi za to lahko storilo splošno slovensko žensko društvo v Ljubljani, ki naj bo splošno tudi v dejanju ter naj prevzame pod svoje okrilje tudi mariborsko ženstvo. Morda bi se dala ustanoviti podružnica slovenskega ženskega društva, ki naj bi skrbela za ustanovitev in vzdrževanje slovenskega tečaja. Predpogoj za vsako nadaljno izobrazbo je pač temeljito znanje materinščine: le na tem trdnem temelju se bode zamoglo graditi dalje.

Iz mariborske gimnazije. Pogosto se sliši trditev, da imamo Slovenci preveč dijakov. In vendar pride na Štajerskem en slovenski dijak na 600 prebivalcev, nemški pa že na 270 (glej „Omladino“, III. letnik, stran 45). Navesti hočem statistične podatke iz mariborske gimnazije, ki jasno kažejo, da je število Slovencev napredovalo le malo ali nič, dočim so narastli Nemci v zadnjih 12 letih gotovo za 30%. Leta 1896. je bilo od 410 dijakov 293 Slovencev in 117 Nemcev, ali v odstotkih 71·46% Slovencev in 28·54% Nemcev. Leta 1908. pa je bilo od 453 dijakov 290 Slovencev in 163 Nemcev. V dobi 12 let smo nazadovali za 7·46%! Da bomo videli, kako počasi in tiho se je vršil ta proces, naj navedem statistične date zadnjih pet let:

Leto	Število dijakov	Število Slovencev	Število Nemcev	Slovenci v %	Nemci v %
1904	481	324	157	67·36	32·64
1905	502	342	160	68·14	31·86
1906	504	331	173	65·68	34·32
1907	483	318	165	65·86	34·16
1908	453	290	163	64	36

Vidi se jasno tendenca zadnjih let: Od leta 1904. je padlo število Slovencev za 3·36%. Včasih se je sicer število Slovencev dvignilo, toda samo da pade prihodnje leto toliko bolj nazaj. Ali številke za l. 1908. niso popolnoma pravilne. Za Nemce so se namreč priglasili tudi trije Slovenci in to zato, ker materinščine niso bili

toliko zmožni, da bi si jo upali obiskovati kot obvezni predmet (!). To so navadno grehi narodne mlačnosti dotične rodbine, kjer se običajno ne govori slovensko in pa nemške ljudske šole. Od dijakov, ki so izkazani v letnem poročilu leta 1908. kot Slovenci, sta že dva odločna Nemca; eden v Gradcu, drugi še v Mariboru. Drugih prononsiranih nemčurjev na tem zavodu menda ni, pač pa je nekaj takih, ki jim je nekako — rekel bi — neprijetno, da morajo biti Slovenci . . . Od velike noči naprej smejo slovenski dijaki vsako nedeljo telovaditi v gimnazijski telovadnici pod vodstvom načelnika „Mariborskega Sokola“ g. Iliča. Zanimanje za telovadbo je sploh precej veliko. Naj bi bilo tudi več zanimanja za samoizobrazbo! Leta 1865. se je n. pr. poučevala na gimnaziji češčina. Koliko je sedaj število tistih, ki se zanimajo za slovanske jezike!? Ne se ozirati na blazirance, ki vedno in povsod vprašujejo: „Kaj mi bo to koristilo“ ker drugega ne znajo.

Esperanto in slovenski dijaki. Prejeli smo dopis, v katerem se poziva tovariše srednješolce, naj se pridno uče mednarodnega jezika esperanto kot jezika bodočnosti. Zdi se nam potrebno, da povemo glede tega nekoliko misli. Nočemo preiskovati, ali je tak splošen jezik sploh mogoč ali ne, pač pa je gotovo to, da je esperanto samo poskus, experiment, o katerem se še ne ve, ali bo imel kaj praktičnih uspehov. Kdor se ga dandanes uči, ne

more za enkrat pričakovati od njega nobenih posebnih koristi. Kdor ima posebno veselje do takih poskusov, ki stanejo mnogo časa in energije, temu nočemo braniti učiti se esperanta. Tovariši naj se rajši pečajo v svojem prostem času s tujimi jeziki, s katerimi se jim odpre razgled v tujo kulturo, v tujo dušo, od katerih ne bodo imeli samo duševnega užitka, ampak tudi mnogo praktičnih koristi.

»Naša bodočnost.« Klerikalci organizirajo v zadnjem času jako skrbno svoj naraščaj. Celo vrsto mladinskih organizacij so si ustanovili in izdajajo za te kar tri liste „Mentorja“, „Mladost“ in „Zoro“. Od naprednih strani so se mladinske organizacije, prav posebno pa še mladinsko časopisje, zanemarjalo. Lansko leto je začela sicer izhajati „Naša bodočnost“, toda urejevana ni bila tako, da bi jo lahko imenovali list za napredno slovensko mladino. Kakor čujemo, se bo sedaj „Naša bodočnost“ v tem smislu preustrojila, ter bo skušala zbrati in organizirati okrog sebe vso slovensko napredno mladino. Tako spremembo pri listu seveda z največjim veseljem pozdravljamo in upamo, da posledice ne bodo izostale. List bo prav primeren tudi za nižje srednješolce, ki se naj nanj v velikem številu naroče. Do konca leta stane K 1'25.

»Izobraževalni klub.« Čitalnica „Izobraževalnega kluba“ v Ljubljani je gotovo ena najmodernejših čitalnic. Naročena je na celo vrsto najboljših revij. Imenujemo sledeče: Naši zapiski, Čas, Omladina, Zora, Mentor, Mladost, Naša Bodočnost, Naše Doba, Ženska revue, Statistische Monatsschrift, Deutsche Rundschau, Monatsschrift für Soziologie, Politisch-Antropologische Revue, Sozialistische Monatshefte, Die Hilfe, März, Die Zukunft, Archiv für Rassen und Gesellschafts Biologie, die Wage, Allgemeine Rundschau, die christliche Welt, der Kampf, Volksbildung, Österreichisch-Ungarische Export Revue, Stimmen aus Maria-Laach, der Jugendliche Arbeiter, Volkswirtschaftliche Wochenschrift, das Wissen für Alle, Deutsche Erde, der getreue Eckhart, Südmarks Mitteilungen.

Slovenska umetniška razstava v Ljubljani. V slovenski kulturni zgodovini imamo zaznamovati nov korak naprej. V Lattermannovem drevo-redu je dobila slovenska upodablajoča umetnost nov hram, sicer ne po naklonjenosti slovenske javnosti, pač pa vsled požrtvovalnosti enega umetnika. In v tem novem umetniškem hramu se je otvorila v soboto, 12. t. m. umetniška razstava, katere se udeležuje okoli 30 slovenskih umetnikov. Ljubljana je že skoro pozabila, da imamo tudi Slovenci svojo umetnost, kajti od zadnje razstave v Ljubljani je preteklo že 8 let. V tem času so hodili slovenski umetniki po tujini, kazali so slovensko umetnost Nemcem, Angležem, Poljakom, Bulgarom in Srbom. Dočim je ostala domovina ob prvih dveh razstavah napram svoji umetnosti popolnoma hladna, je tujina našo umetnost priznala. Upamo, da bo sedanja razstava lahko tudi v domovini zaznamovala večjih uspehov kot razstave pred leti. O razstavi spregovorimo še obširneje. Za danes opozarjamo samo vse tovariše, visoko-in srednješolce, da si razstavo ogledajo.

Predavanja o umetnosti. V Jakopičevem umetniškem paviljonu se nameravajo prirejati v jeseni javna predavanja o posameznih panogah umetnosti in estetike. Idejo prav toplo pozdravljamo, kajti le na ta način je mogoče vzgojiti tudi med Slovenci umetniško čuteče in izobražene ljudi. In kadar bomo imeli teh, potem pa tudi slovenska upodablajoča umetnost ne bo več pastorka.

deželnih šolskih svetih morajo biti voljeni in ne imenovani kot dosedaj. Deželni šolski nadzorniki morajo biti vedno le akademično izobraženi šolniki.

Suplentov se tičejo sledeči sklepi: Izprašani suplenti naj imajo pri konferencah neomejeno glasovalno pravico. Izprašani suplenti se ne smejo, razven kazensko, odpustiti, ako so bili že enkrat v službi. Suplente nastavlja ministrstvo. Izprašani suplent naj ima stalne plače 2400 K. Poskusno leto in vsa suplentska leta naj se vštejejo v petletnice.

Splošna stanovska vprašanja: Tajna kvalifikacija naj se odpravi, istotako tudi popis političnega naziranja. Vpelje naj se službena pragmatika in disciplinarna postava. Kvinkvenalke se iz političnih razlogov ne smejo zistirati. Če se prosi za več mest, ni treba prilagati povsod prilog. Izpraznjena mesta se morajo takoj razpisati in zasesti. Definitivno imenovanje naj se ne začne s 1. oktobrom marveč s 1. septembrom. Maksimum ur za vse predmete izvemši verouk, telovadbo in risanje naj se določi na 17. ur. Po 20 letnem službovanju se sme siliti profesorja, da poučuje samo minimum ur, po 25 letnem službovanju še 3 ure pod minimum. S 60. letom mora iti profesor v pokoj. Remuneracije za supliranje ur se morajo povišati in učitelj naj dobi za šolske izlete dijete. Proforski naslov naj se dovoljuje samo akademično naobrazanim. V uradnih listinah naj se poniževalni naslovi Staatslehrpersonen ali Staatslehrindividuen odpravijo. — Mesta na umetno-obrtnih, ali trgovskih šolah in učiteljskih smejo dobiti le akademično izobraženi. Maksimum učencev v enem razredu ne sme presegati na nižji 40, na višji 30 učencev. Na vsakem zavodu smejo biti le štiri paralelke. Ako je potrebno trajno več paralel, se mora ustanoviti nov zavod. — Geografijo sme poučevati le strokovnjak.

„Slovenska visoka šola v Ljubljani.“ C. kr. državno pravdnništvo je vkrenilo zaseči brošuro Slovenska Visoka Šola v Ljubljani; napisal Mirko Černič, v celem svojem obsegu.

Od c. kr. deželnega predsedništva v Ljubljani dne 31./III. 1909.

Pertot.

Blag. gosp. Poklukar lastnik tiskarne J. Blasnika nasl. v Ljubljani.

Ta v prekrasni slovenščini spisani odlok je izdalo ljubljansko državno pravdnništvo, da nam zamaši usta. A resnica pride vendar le na dan, za to že poskrbimo.

Slovenski živinozdravnik — doktor. 24. aprila t. l. je naredil diplomirani živinozdravnik, g. Anton Lampret doktorski rigoroz. To je prvi Slovenec in Slovan sploh, ki je dosegel doktorat na dunajski živinozdravniški visoki šoli. V marcu je postal na isti šoli živinozdravnik g. Lovro Tepina, ki je nastavljen v Mokronogu na Dolenjskem medtem ko je dobil prvi — rodom Kranjec mesto izven svoje domovine, v Braslovčah na Štajerskem. V tem se pač vidi plodonosno delovanje klerikalnega deželnega odbora. Ne vpraša se, je li oseba sposobna za kakšno mesto, ampak kakšnega mišljenja je. Držijo se pač direktive: raje starega penzioniranega pobožnega soldata, kakor pa strokovno in akademično izobraženo moč. Ni čuda toraj, če se slovenski dijak izogiblje temu za nas velevažnemu študiju, ker mora po študijah s trebuhom za kruhom. Če pa protestirajo proti zatiranju svojih ljudi, so — premladi. Potemtakem bomo Slovenci srečno prijadrali 10 let nazaj.

F. K. Z.

Razglednice „Družbe sv. Cirila in Metoda,“ katere družba ob praznikih razpečava, nam niso ugajale. Smo namreč mnenja, da se ne sme stremeti samo za polno blagajno, temveč morajo imeti družbine razglednice vsaj nekaj umetniške veljave. Pogrešali smo poslednjega že v Božiču, še

bolj o veliki noči. Ako doseže „Maticе Školská,“ krasne vspehe s svojimi res umetniškimi kartami, združujoč lepo s koristnim, ji tudi „Družba sv. Cirila in Metoda“ ne bode zaostajala.

Kako delajo naši klerikalni kolegi za obmejne Slovence. — V celjskem „Narodnem Dnevniku“ čitamo pod poglavjem „Klerikalno reševanje Št. Ilja“ to le: „Nedavno je bilo čitati po listih o neki klerikalni slavnosti v Št. Ilju, ki je imela seveda namen „reševanja.“ Kako malo resno jemljejo klerikalci take stvari, kaže potek slavnosti. Iz Gradca so se pripeljali klerikalni „Zarjani.“ Te se je v Št. Ilju nakrmilo in napojilo, na to pa so se med seboj sprli in pobožni „akademiki“ so se celo kontrahirali! Zlasti se je odlikoval neki Rakun. Po pobožnih licih so se sprehajale zaušnice, frčale so semintja prav krščanske psovke itd. Kar se je še drugega godilo, prikrijemo s plaščem krščanskega usmiljenja. Če so že take stvari po trdo slovenskih krajih demoralizirajoče in škandalozne, velja to tem bolj za Št. Ilj! Taki dogodki so živ dokaz in spričevalo klerikalnega „obmejnega“ dela. Denar, ki se lahko vernim ljudem izvablja iz žepov, gre za klerikalne umazane časopise, ob mejah pa se popiva in pretepa na duhovniških veselicah. Sramota!“*)

ERRATA CORRIGE!

V zadnji številki v članku „Abstinenca kot kulturni problem“ čitaj: stran 6. misticizem mesto anticizem, Garborgovih mesto Garborovih, stran 7. Palacký mesto Palackij!

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Karol: Prosim, naznanite mi svoj naslov! Anonimnih stvari ne moremo sprejemati v list. — *Pavel Pavlovič:* Prosim, naznanite mi sedanji Vaš naslov! — *Branimir:* Odpišem, kakor hitro utegnem. Oprostite, da Vam še nisem! — Vse tovariše dopisnike prosim, da natančno in vestno poročajo.

LISTNICA UPRAVNIŠTVA.

One p. n. naročnike, ki še niso plačali zaostale naročnine, ponovno prosimo, da jo v najkrajšem času poravnajo.

*) V tem tonu bi mi lahko vedno odgovarjali na take notlce „Zore,“ kakšna je „Radikalna agitacija“ v zadnji številki. *Pripomba uredništva.*

Tvrdba
GRIČAR & MEJAČ
Ljubljana, Prešernove ulice 9

priporoča svojo bogato zalogo
izgotovljenih oblek za gospode in dečke
ter mične novosti
□ v konfekciji za dame in deklice. □
Ceniki zastonj in franko.
